ФІТОЦЕНОТИЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ТА ПРИРОДООХОРОННА ЦІННІСТЬ СКЕЛЬНОДУБОВИХ ЛІСІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНИХ СХИЛІВ ВУЛКАНІЧНОГО ХРЕБТА (УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ)

[1]Фельбаба-Клушина Л.М., [1]Гасинець Я.С., [1]Вакерич М.М., [2]Клушин В.О., [1]Бізіля А.С., [3]Біланич Г.П., [1]Біланич Л.В.

[1]ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет
вул. Волошина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна
[2]ДВНЗ «Ужгородський національний університет», медичний факультет
пл. Народна, 1, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна
[3]КЗВО «Академія культури і мистецтв Закарпатської обласної ради»
вул. Минайська, 38/80, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

Вулканічний хребет простягається з північного заходу з території Словацької республіки на південний схід до кордону з Румунією. На його південних схилах трапляються осередки теплолюбних лісів, що є малопоширеними в Українських Карпатах. Серед них є низка угруповань, які мають синфітосозологічну цінність і включені до Зеленої книги України (2009). Такі цінні осередки лісів іноді трапляються поблизу населених пунктів, де вони зазнають посиленого антропогенного навантаження, оскільки слугують місцем для відпочинку населення. Виявлення раритетних лісових фітоценозів є необхідною передумовою організації природоохоронного режиму та регулювання рекреаційного навантаження з метою їх збереження. Разом з тим, інформування населення про наявність рідкісних лісових екосистем в місцях, які можна спостерігати, є важливим кроком у справі екологічного виховання та підвищення екологічної освіченості. На північно-західних відрогах цього хребта на масиві Червениця в околицях міста Ужгород нами виявлені лісові угруповання, які включені до Зеленої книги України (2009).

Дослідження проводили у вегетаційний період упродовж 2019-2023 років на масиві Червениця, що розташований на північно-західних схилах Вулканічного Вигорлат-Гутинського хребта в межах висот 200-267 м н.р.м. Геоботанічні описи та класифікацію угруповань виконано за методикою домінантної класифікації (DuRietz, 1936). Назви судинних рослин наведено за «Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checlist» (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999). Класифікаційна схема рослинності складена згідно з схемою, запропонованою С.М. Стойком (2009).

Лісовий масив Червениця, що прилягає до кордону з Словацькою республікою, має неоднорідну структуру за віком лісових насаджень. Ліси північно-західної частини масиву, які були об’єктом досліджень, мають деякі риси старовікових лісів. Тут трапляються особини дуба скельного (*Quercus petraea* (Matt.) Liebl.) віком понад 150 років з діаметром стовбура понад 1 м. Середня висота дерев становить 27 м. Це ліси 1-2 бонітету. Домішкою до дуба скельного є поодинокі дерева граба (*Carpinus betulus* L.), бука (*Fagus sylvatica* L.), черешні (*Cerassus avium* (L.) Moench). Підлісок виражений слабо і утворений переважно підростом дуба скельного, граба, поодиноких особин *Ligustrum vulgare* L. Класифікацію дослвджуваних рослинних угруповань наводимо згідно з класифікаційною схемою С.М. Стойка (2009).

Нами описані такі угруповання:

Формація дуба скельного (*Querceta petraeae*)

Субформація дубові ліси дуба скельного (*Querceta petraeae*)

тип лісу свіжа чиста діброва дуба скельного

ass. *Quercetum petraeae galiosum odorati* (Скельнодубовий ліс маренковий)

тип лісу суха чиста судіброва дуба скельного

ass. *Quercetum (petraeae) melicosum (uniflorae)* (Скельнодубовий ліс перлівковий)

тип лісу свіжа чиста судіброва дуба скельного

ass. *Quercetum (petraeae) vincosum (minori)* (Скельнодубовий ліс барвінковий)

ass. *Quercetum (petraeae) caricosum (pilosae)* (Скельнодубовий ліс волосистоосоковий).

Серед цих угруповань скельнодубові ліси перлівкові включені до переліку таких, що перебувають під загрозою зникнення. Вони поширені на гірському масиві Красна Полонинського хребта. Охороняються лише в Угольському заповідному масиві Карпатського біосферного заповідника (Стойко, 2009).

Природохоронна цінність цього масиву підтверджують і бріологічні дослідження. Вивчення епіфітних бріоугруповань у цих лісах, проведені нещодавно В.М. Вірченком, Л.М. Фельбабою-Клушиною і Р.Е. Садиговим показало, що флора і рослинність мохоподібних цього масиву властива для старовікових лісів. Окрім того на великих андезитових каменях, які є характерними елементами лісового ландшафту Вулканічного хребта, та на стовбурах дерев виявлений рідкісний представник мохоподібних *Dicranum viride* (Sull. & Lesq.) Lindb., включений до переліку Червоної книги мохоподібних Європи (Фельбаба-Клушина, Садиґов, 2022).

Ліси в околицях міст мають особливо важливе рекреаційне значення. Їхня цінність зростає в умовах змін клімату.

На підставі наведених даних вважаємо, що масиву Червениця необхідно надати статусу лісового заказника місцевого значення. Така необхідність обумовлена тим, що населення однойменного житлового масиву безконтрольно освоює прилеглі до їхніх присадибних ділянок ділянки лісу, створюючи стоянки для машин, місця для відпочинку. Мешканці міста перетворюють пішохідні стежки у гоночні траси для мотоциклів, квадроциклів, стихійно розпалюють вогнища для барбекю, залишаючи купи сміття тощо. При організації заповідного режиму необхідно виділити ділянки для відпочинку, велосипедні доріжки та маршрути для теренкурів, а також інформувати населення про заборону відчуження каменів, які використовуються у декоративному садівництві.